

CHIŃSKOJĘZYCZNE NAZWY POLSKI W WYBRANYCH ŹRÓDŁACH Z OKRESU CHIN CESARSKICH

ABSTRACT: The article provides an overview of exonyms used in reference to Poland in Chinese-language cartographic and textual sources from the period of Imperial China (i.e. until 1912) with the earliest source dating back to the 14th century. Extensive excerpts of the textual sources have been quoted and translated into Polish to provide the reader with information on the state of knowledge about Poland amongst Chinese officials, scholars and rulers from that period. The use of Chinese-language texts written both by Chinese and foreign authors allows for a basic analysis of foreign influences on Chinese exonymy. Fragments of maps have been included in the article to introduce the reader to the style and level of Chinese cartography from the period.

KEYWORDS: exonym, toponym, Poland, China, Chinese cartography

WSTĘP

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie ewolucji nazw Polski w języku chińskim w okresie Chin cesarskich, tj. do roku 1912. Język chiński, ze względu na stosunkowo ubogi arsenał fonetyczny oraz na specyfikę systemu pisma stosowanego do jego zapisu (pismo logograficzne), jest interesującym polem do badań nad fonetycznymi zapożyczeniami z języków obcych, a co za tym idzie – również do badań nad obcymi nazwami geograficznymi, które w większości powstają właśnie na bazie takich zapożyczeń.

Obce nazwy geograficzne, tj. nazwy używane w języku danego kraju w odniesieniu do miejsc położonych poza terytorium tego kraju i różniące się od nazw rodzimych, w niniejszym artykule nazywane będą egzonimami, zgodnie z nomenklaturą stosowaną przez Komisję Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej¹. Termin „egzonim” używany jest również przez polskich onomastów, m.in. Zierhoffer i Zierhofferową². Omawiane w niniejszym artykule chińskie egzonimy stosowane w odniesieniu do Polski według jednej z klasyfikacji terminów onomastycznych zaliczyć można do choronimów, tj. nazw krain i krajów³. Choronimy z kolei są jedną z grup nazw własnych zaliczanych do toponimów, tj. nazw własnych punktów lub obszarów geograficznych⁴, nazywanych również nazwami miejscowymi.

Badania przeprowadzone na potrzeby niniejszego artykułu przyniosły również, poza wiedzą onomastyczną, szereg interesujących informacji na temat stanu wiedzy na temat Polski i Polaków udokumentowanego w tekstach historycznych oraz źródłach kartogra-

¹ *Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata*, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2013.

² Karol Zierhoffer, Zofia Zierhofferowa, *Współczesne polskie nazwy z obszaru Europy i ich kontekst kulturowy*, w: Robert Mrózek (red.), *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004, s. 141–156.

³ Maria Malec, *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 284.

⁴ Maria Malec, op. cit., s. 289.

ficznych. Z tego powodu, oprócz samego przesłедzenia ewolucji nazwy Polski w chińskojęzycznych źródłach, artykuł zawiera obszerne cytaty z chińskich źródeł pozwalające na zapoznanie się z informacjami i opiniami na temat Polski, do jakich mieli dostęp chińscy uczeni, politycy a nawet władcy.

Wśród omawianych chińskojęzycznych nazw Polski, jakie udało się zidentyfikować w ramach badań, znalazły się również nazwy błędnie przypisane Polsce, użyte na skutek niewiedzy lub pomyłek. Tam, gdzie było to możliwe, postarano się o wyjaśnienie tych nieporozumień sprzed kilkuset lat.

Używane w artykule znaki pisma chińskiego zapisano w systemie tradycyjnym, stosowanym w oryginalnych wersjach cytowanych źródeł historycznych. Do transkrypcji wyrazów chińskich na alfabet łaciński użyto ogólnie stosowanej, oficjalnej transkrypcji *hanyu pinyin*. Warto zaznaczyć, że brzmienie współczesnego języka chińskiego, którego dźwięki transkrybuje się przy pomocy *hanyu pinyin* z pewnością różni się, nieraz znacząco, od brzmienia sprzed kilkuset lat (należy tu również pamiętać o różnicach między poszczególnymi regionami Chin). W niniejszym artykule nie zgłębiano jednak zagadnienia fonetyki historycznej, jako że nie stanowiło ono centralnego punktu przeprowadzonych badań. Transkrypcję *hanyu pinyin* zastosowano w celu zachowania spójności i wygody czytelnika.

Tłumaczenia cytowanych w artykule fragmentów źródeł chińskich dokonał autor artykułu. W nawiasach kwadratowych wewnątrz polskojęzycznych wersji cytatów zapisano, przy użyciu pisma niekursywnego, transkrypcje przytaczanych w oryginalnym tekście nazw geograficznych, a niekiedy również znaki pisma chińskiego użyte do zapisu danej nazwy.

BÓLIÈNÍ

Najstarszym źródłem zawierającym nazwę Polski w języku chińskim, do którego udało się dotrzeć w ramach badań prowadzonych na potrzeby niniejszego artykułu jest datowana na 1370 r. kronika dynastii Yuan zatytułowana *Yuan shi* 元史 („Historia dynastii Yuan”). O Polsce wspomniano w „Ósmym rozdziale biograficznym”, we fragmencie poświęconym postaci mongolskiego generała Uriangchadaja:

歲癸巳，領兵從定宗征女真國，破萬奴於遼東。繼從諸王拔都征欽察、兀魯思、阿速、孛烈兒諸部。丙午，又從拔都討孛烈兒乃、捏迷思部，平之。

Suì guǐ sì, líng bīng cóng dìng zōng zhēng Nǚzhēn guó, pò wàn nú yú Liáodōng. Jì cóng zhū wáng Bádū zhēng Qīnchá, Wùlǔsī, Āsù, Bólièni zhū bù. Bǐng wǔ, yòu cóng Bádū tāo Bólièni nǎi, Niēmísī bù, píng zhī.

W roku 1233 [Uriangchadaj] dowodził wojskami Gujuka podczas najazdu na kraj Dżurdzeńów, w wyniku którego pojmano i wywieziono do Liaodong dziesięć tysięcy jeńców. Następnie brał udział w wyprawie Batu-chana, podczas której najechano ziemie Kipczaków, Asudów i Polski [Bólièni 孛烈兒]. W 1246 r. uczestniczył w kolejnej wyprawie Batu-chana, podczas której najechano i spacyfikowano ziemie polskie [Bólièni 孛烈兒] i niemieckie [Niēmísī]⁵.

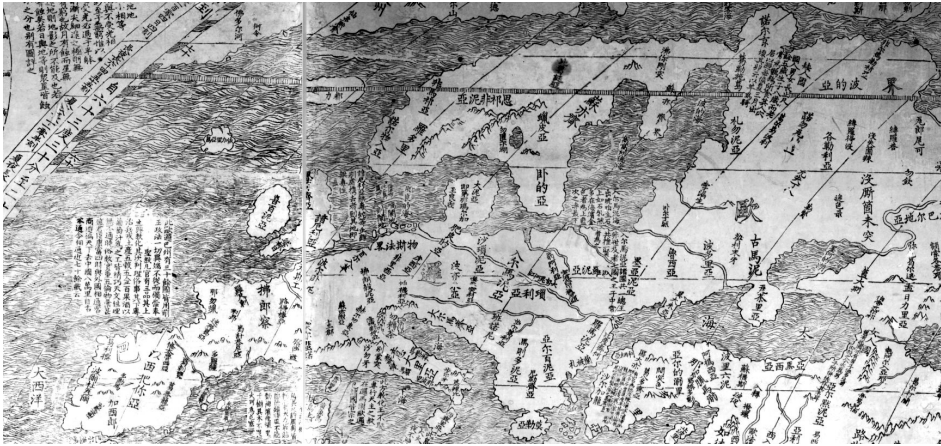
⁵ *Yuan shi* 元史, *Liechuan di ba* 列傳第八, 8. rozdział biograficzny, 1370.

Choć pierwszy najazd mongolski na Polskę datowany jest obecnie na rok 1241, a nie 1246, jak w przytoczonym fragmencie, chińscy badacze wydają się zgodni, że nazwa *Bólieni* 孛烈兒 odnosi się właśnie do Polski⁶. Rekonstrukcje średniochińskiej wymowy sylab zapisywanych znakami składającymi się na omawiany egzomim wskazują na to, że nazwa ta może pochodzić np. od rosyjskiego wyrazu *поляне* ‘Polanie’⁷.

BŌLUÓNÍYÀ

Kolejnym źródłem zawierającym chiński egzomim nazywający Polskę jest słynna mapa świata zatytułowana *Kunyu wan guo quan tu* 坤輿萬國全圖 („Mapa wszelkich krajów świata”), datowana zwykle na 1602 r. Autorstwo *Kunyu wan guo quan tu* tradycyjnie przypisuje się włoskiemu jezuitkiemu misjonarzowi Matteo Ricciemu (znanemu w Chinach jako Li Madou 利瑪竇). Z dużą dozą prawdopodobieństwa można jednak domniemywać, że większość wiedzy geograficznej przedstawionej na mapie pochodzi z czasów wielkich wypraw morskich, które prowadzone były w latach 1405–1433 pod dowództwem admirała Zhenga He (鄭和)⁸.

Jednym z argumentów mających potwierdzać niewielki wkład Matteo Ricciego w tworzenie *Kunyu wan guo quan tu* jest stosunkowo nieznaczna liczba zawartych na mapie informacji na temat Europy oraz niedokładne odwzorowanie jej kształtu (Ryc. 1).

Ryc. 1. Fragment mapy *Kunyu wan guo quan tu* przedstawiający Europę⁹

Kunyu wan guo quan tu zawiera zapis *Bōluóníyà* 波羅泥亞 wydający się być bezpośrednią transkrypcją łacińskiej nazwy *Polonia* (Ryc. 2). Wkład europejskich misjonarzy

⁶ Zhang Kaizhi 張豈之, *Yuan Ming Qing shi* 元明清史, Wu nan tushu chuban gufen youxian gongsi, Taipei 2002, s. 17; Lü Simian, *Zhongguo tong shi* 中國通史, Dangdai shijie chubanshe, Beijing 2009, s. 349.

⁷ Za pomoc przy analizie fragmentu z *Yuan shi* autor dziękuje członkom Sinologicznego Koła Naukowego Uniwersytetu Warszawskiego.

⁸ Jednym z propagatorów tej teorii jest prof. Siu-Leung Lee, autor monografii *Kunyu wan guo quan tu jiemi* 坤輿萬國全圖解密, Lianjing chuban gongsi, 2012, w której wysuwa on również m.in. tezę, iż chińscy podróżnicy mogli dotrzeć do wybrzeży Ameryki i zbadać ten kontynent kilkadziesiąt lat przed odkrywcami europejskimi.

⁹ Matteo Ricci, *Kunyu wan guo quan tu* 坤輿萬國全圖, 1602.

zdaje się w tym wypadku niezaprzeczalny. Warto zwrócić tu uwagę na daleko posuniętą niedokładność fragmentu mapy ukazanego na Ryc. 2. Przykładem tego braku dokładności jest chociażby umieszczenie nazwy Polski na wschód od nazw Węgry (*Wēng'āliyà* 翁阿利亞, nr 9) i Transylwanii (*Tūlàngxī'ěr wàniyà* 突浪西尔襪尼亞, nr 10).

Z łaciny zapożyczono również wiele innych europejskich nazw geograficznych – wybrane przykładowe nazwy wypisano pod Ryc. 2.

Ryc. 2. Fragment mapy *Kunyu wan guo quan tu*¹⁰

1. *Dà nī yà*, *Dìn à mǎ 'ěr jiā* (大泥亞, 第那瑪尔加) – Dania
2. *Yù liáng dī* (玉良氏) – Jutlandia
3. *Fēi liáng dī yà* (肥良的亞) – Flandria
4. *Bō yì mǐ yà* (波亦米亞) – Bohemia
5. *Shā suǒ nī yà* (沙瑣泥亞) – Saksonia
6. *Ào shī tū lì yà* (奧失突利亞) – Austria
7. *Rù ěr mǎ nī yà* (入尔馬泥亞) – Germania
8. *Dà nǔ pī hé jiāng* (大努昆河江) – rzeka Dunaj
9. *Wēng 'ā li yà* (翁阿利亞) – Węgry
10. *Tū lǎng xī 'ěr wà nī yà* (突浪西尔襪尼亞) – Transylwania
11. *Bō luó nī yà* (波羅泥亞) – Polska
12. *Lǔ xī yà* (魯西亞) – Ruś

Najwcześniejszym znalezionym w ramach badań źródłem, w którym zawarto więcej informacji na temat Polski niż zaledwie samą nazwę państwa jest *Zhi fang wai ji* 職方外紀 („Zapiski o krajach obcych”) – dzieło skompilowane przez Włocha Giulio Aleniego (tworzącego w Chinach jako Ai Rulüe 艾儒略), wydane w 1623 r. Wart przytoczenia w całości fragment poświęcony Polsce brzmi następująco:

波羅泥亞

亞勒馬尼亞東北曰波羅尼亞。極豐厚，地多平衍，皆蜜林。國人採之不盡，多遺棄樹中者。又產鹽及獸皮。鹽透光如晶，味極厚。其人美秀而文，和愛樸實，禮賓篤備，絕無盜賊，人生平未知有盜。

¹⁰ Ibidem.

國王亦不傳子，聽大臣擇立賢君。其王世守國法，不得變動分毫，亦有立其子者，但須前王在位時預擬。非預擬不得立，即推立本國之臣或他國之君亦然。國中分爲四區，區居三月一年而徧。其地甚冷冬月海凍行旅常于水上，歷幾晝夜望星而行。有屬國波多理亞，地甚易發生種。一歲有三歲之獲。艸菜三日內便長五六尺。海濱出琥珀。是海底脂膏，從石隙流出，初如油，天熱浮海面，見風始凝，天寒出隙便凝。每爲大風衝至海濱。

Bōluóniyà

Yàlèmäniyà dōngběi yuē Bōluóniyà. Jí fēng hòu, dì duō píng yǎn, jiē mì lín. Guó rén cài zhī bù jìn, duō yí qì shù zhōng zhě. Yǒu chǎn yán jí shòu pí. Yán tòu guāng rú jīng, wèi jí hòu. Qí rén měi xiù ér wén, hé ài pǔ shí, lǐ bīn dǔ bèi, jué wú dào zéi, rén shēng píng wèi zhī yǒu dào.

Guó wáng yì bù chuán zǐ, tīng dà chén zé lì xián jūn. Qí wáng shì shǒu guó fǎ, bù dé biàn dòng fēn háo, yì yǒu lì qí zǐ zhě, dàn xū qián wáng zài wèi shí yù nǐ. Fēi yù nǐ bù dé lì, jí tuī lì běn guó zhī chén huò tā guó zhī jūn yì rán.

Guó zhōng fēn wèi sì qū, qū jū sān yuè yī nián ér biàn. Qí dì shén lěng, dōng yuè hǎi dòng xíng lǚ cháng yú bīng shàng, lì jǐ zhòu yè wàng xīng ér xíng. Yǒu shù guó Bōduōlǐyà, dì shén yì fā shēng zhǒng. Yī suì yǒu sān suì zhī huò. Cǎo cài sān rì nèi biàn zhǎng wǔ liù chǐ.

Hǎi bīn chū hǔpò. Shì hǎi dǐ zhī gāo, cóng shí xì liú chū, chū rú yóu, tiān rè fú hǎi miàn, jiàn fēng shǐ níng, tiān hán chū xì biàn níng. Měi wéi dà fēng chōng zhì hǎi bīn.

Polska [Bōluóniyà 波羅泥亞]

Na północny wschód od Alemanii [Yàlèmäniyà] znajduje się Polska [Bōluóniyà 波羅泥亞]. Ziemia bardzo żyzna, dużo terenów równinnych, lasy obfite w miód. Mieszkańcy nie zbierają wszystkiego [miodu], wiele zostawiają w drzewach. Pozyskuje się [tu] również sól oraz skóry zwierzęce. Sól jest przejrzysta niczym kryształ, o bardzo mocnym smaku. Ludzie są tu szlachetni i wykształceni, upodobali sobie prostolinijność i szczerść. Gości przyjmują hojnie i otwarcie. W ogóle nie ma [tu] złodziei i rzezimieszków – [mieszkający tu] człowiek przez całe życie [może nawet] nie słyszeć o istnieniu złodziei.

Król nie przekazuje władzy synowi. Godnego męża wybiera i osadza na tronie szlachta. Królowie przestrzegają krajowego prawa i nie mogą w nim zmieniać nawet najdrobniejszej rzeczy. Chcąc osadzić na tronie swojego syna, król musi zawczasu zabiegać o to podczas swego panowania – w przeciwnym razie niekoniecznie uda się osadzić syna na tronie, a na nowego króla zostanie wybrany jeden z polskich szlachciców lub nawet mąż z innego kraju. Kraj dzieli się na cztery części. W ciągu jednego roku [można więc] w każdej z nich mieszkać po 3 miesiące. W kraju tym jest bardzo zimno – w miesiącach zimowych zamraża morze. Podróżni często wędrują po zamrożonym morzu przez kilka dni i nocy, kierując się gwiazdami. Na podległym Polsce Podolu [Bōduōlǐyà] plony wrażliwe na bardzo szybkim tempie – jeden rok przynosi trzyletnie plony. Trawy i warzywa rosną o 5–6 chi¹¹ w ciągu 3 dni.

Nad morzem wydobywa się bursztyn. Jest to tłusta substancja wydobywająca się ze szczelin między kamieniami na dnie morza. Początkowo jest oleista, w gorące dni wypływa na

¹¹ Chi – jednostka miary odpowiadająca ok. 33 cm. O ile Aleni nie użył tu wyrazu *chi* w odniesieniu do jednostki miary innej niż ta znana autorowi artykułu, jest to zapewne liczba znacząco wyolbrzymiona.

powierzchnię morza, gdzie zastyga pod wpływem wiatru. W zimne dni wydobywa się ze szczelin i zastyga od razu. Każdy silny wiatr wyrzuca bursztyn na brzeg morza¹².

W przytoczonym fragmencie warto zwrócić uwagę na dwa różniące się (choć nieznacznie) zapisy nazwy Polski: w tytule rozdziału czy też akapitu użyto znanej z *Kunyu wan guo quan tu* nazwy *Bōluóniyà* 波羅泥亞, lecz już w pierwszym zdaniu tekstu pojawia się nazwa 波羅尼亞 *Bōluóniyà*, różniąca się od poprzedniej nazwy znakiem użytym do zapisu sylaby *ní* (znaki te pogrubiono w przytoczonych powyżej nazwach).

Datowane na 1847 r. dzieło José Martinho Marquesa (znanego pod chińskim nazwiskiem i imieniem Ma Jishi 瑪吉士) pt. *Xin shi dili beikao* 新釋地理備考 („Nowe objaśnienia geograficzne”) wyróżnia się spośród innych chińskojęzycznych publikacji z tego okresu interesującą strategią zastosowaną przy transkrypcji zagranicznych nazw własnych na pismo chińskie. W większości przypadków do każdego z fonetycznie dobranych znaków pisma chińskiego dodano z lewej strony element 口 (np. 波→𠵼, 羅→囉). Pozwoliło to na wyraźne wyróżnienie w tekście zsinizowanych obcojęzycznych nazw własnych. Zabieg ten nie zyskał jednak popularności i nie był powszechnie stosowany w późniejszych tekstach.

Marques następująco opisuje Polskę w podrozdziale poświęconym Rosji:

耶穌一千八百十四載有𠵼囉呢啞國家者，統歸本國。其國在北極出地五十度起至五十五度止經線自東十五度起至二十二度止，東至呢囉嘶，西北皆連吓嚙啞國，南接啞囉啞國，長約一千二百七十里，寬約八百里，地面積方約六萬三千七百里，烟戶三兆九億二萬五千口，土地平坦，湖河間隔田土肥，饒穀果，豐登林木叢茂禽獸蕃衍土產銀、銅、鐵、錫、煤、白玉、紋石、硫磺、磁器等物，地气温和，一望平陽，無山障蔽，北風甚烈，人莫能堪，所奉之教乃囉嗎天主教，其餘別教人或奉之，概不禁止。技藝稍庸，匠肆鮮少。

Yēsū yī qiān bā bǎi shí sì zài yǒu Bōluóniyà guó jiā zhě, tǒng guī běn guó. Qí guó zài běi jí chū dì wǔ shí dù qǐ zhì wǔ shí wǔ dù zhǐ jīng xiàn zì dōng shí wǔ dù qǐ zhì èr shí èr dù zhǐ, dōng zhì Èluósī, xī běi jiē lián Ǒlǔxīyà guó, nán jiē Jiālāgēwéiyà guó, cháng yuē yī qiān èr bǎi qī shí lǐ, kuān yuē bā bǎi lǐ, dì mian jī fāng yuē liù wàn sān qiān qī bǎi lǐ, yān hù sān zhào jiǔ yì èr wàn wǔ qiān kǒu, tǔ dì ping tǎn, hú hé jiàn gé tián tǔ féi, ráo gǔ guǒ, fēng dēng lín mù cóng mào qín shòu fān yǎn tǔ chǎn yín, tóng, tiě, xī, méi, bái yù, wén shí, liú huáng, cí qì děng wù, dì qì wēn hé, yī wàng ping yáng, wú shān zhàng bì, běi fēng shén liè, rén mò néng kān, suǒ fēng zhī jiào nǎi Luómǎ tiān zhǔ gōng jiào, qí yú bié jiào rén huò fèng zhī, gài bù jīn zhǐ. Jì yì shāo yōng, jiàng sì xiǎn shǎo.

W roku Pańskim 1814 ponownie zjednoczyło się państwo Polska [Bōluóniyà 𠵼囉呢啞]. Kraj ten zajmuje obszar między 50. a 55. równoleżnikiem szerokości geograficznej północnej i między 15. a 22. południkiem długości geograficznej wschodniej. Od wschodu sąsiaduje z Rosją [Èluósī], od zachodu i północy z Prusami [Bùlǔxīyà], od południa z państwem krakowskim [Jiālāgēwéiyà]¹³. Rozciąga się na długość około 1 270 mil i sze-

¹² Giulio Aleni, *Zhi fang wai ji* 職方外紀, t. 2, 1623.

¹³ W niniejszym artykule przyjęto zasadę, według której używane przez Marquesa do transkrypcji obcojęzycznych nazw własnych znaki z elementem 口 będą transkrybowane niejako z pominięciem

rokość około 800 mil. Powierzchnia wynosi około 63 700 mil kwadratowych¹⁴, a ludność – około 3 925 000 mieszkańców. Tereny równinne, w okolicach rzek i jezior żyzne gleby, obfitujące w zboża i owoce. Lasy gęste i bogate w ptactwo i zwierzynę, zaś tereny równinne – w srebro, miedź, żelazo, cynę, węgiel, biały jadeit, rodochrozyt, siarkę, porcelanę. Klimat umiarkowany, gdzie nie spojrzeć – tereny równinne, bez przeszkód w postaci gór. Na północy wieją porywiste wiatry, nie do zniesienia dla człowieka. Wyznaje się wiarę rzymskokatolicką, choć wyznawanie żadnej innej religii nie jest zakazane. Technika i sztuka na niezbyt wysokim poziomie. Rzemieślnicy są pracowici, lecz jest ich niewielu¹⁵.

Mimo pewnych nieścisłości, takich jak np. nieprecyzyjne współrzędne geograficzne czy też uwstecznione o rok ustanowienie państwa, można stwierdzić z pewnością, że Marques w powyższym fragmencie opisał Królestwo Polskie (Kongresowe) – terytorium zależne od Rosji istniejące w latach 1815–1918.

Jeszcze innym zapisem omawianego egzoni mu *Bōluóniyà* posłużył się na swojej mapie *Diqiu zheng mian quan tu* 地球正面全圖 („Kompletna mapa przedniej strony kuli ziemskiej”) chiński astronom Li Mingche (李明徹; 1751–1832)¹⁶. Na bardzo niedokładnej mapie Europy umieszczono nazwę *Bōluóniyà* 波洛尼亞. Uwagę zwraca tu głównie fakt, iż do zapisu sylaby *luó* nie wykorzystano używanego we wcześniej przytoczonych źródłach znaku 羅. Zastąpiono go znakiem 洛 stosowanym obecnie do zapisu sylaby o tej samej wymowie. Interesujący wydaje się również zapis sylaby *yà* – użyto bowiem obocznej formy graficznej znaku 亞 w postaci 亜. Co ciekawe, tej obocznej formy graficznej nie użyto w umieszczonym tuż nad nazwą Polski egzoni mie nazywającym Danię – *Dànyà* 大尼亞.

Ryc. 3. Fragment mapy *Diqiu zheng mian quan tu*¹⁷ z zaznaczoną nazwą Polski

tego elementu – uznano, że element □ pełnił jedynie funkcję graficzną. Zastosowanie omawianego zabiegu przez Marquesa doprowadziło do powstania znaków nieistniejących we współczesnym języku chińskim, takich jak np. 嘒 lub 嘒. Zgodnie z przyjętą zasadą, sylaby zapisane przytoczonymi znakami będą transkrybowane tak, jak gdyby były zapisane znakami 哥 i 維, tj. bez dodanego przez Marquesa elementu □.

¹⁴ Nie jest jasne, jaką konkretną jednostką długości posługiwał się w tym fragmencie Marques.

¹⁵ José Martinho Marques, *Xin shi dili bei kao* 新釋地理備考, t. 6, 1847.

¹⁶ Li Mingche 李明徹, *Diqiu zheng mian quan tu* 地球正面全圖.

¹⁷ Ibidem.

BÓ'ĚRSŪQÍ

Kolejnym wartym uwagi chińskojęzycznym źródłem z czasów dynastii Qing, w którym wspomniano o Polsce jest *Yi yu lu* 異域錄 („Sprawozdanie z obcych krajów”) – sprawozdanie z wyprawy do Kałmucji złożone w 1715 r. cesarzowi Kangxi przez biorącego udział w ekspedycji mandżurskiego urzędnika Tulišena. Pierwotnie tekst ten został spisany w języku mandżurskim i zatytułowany *Lakcaha jecen-de takūraha babe ejehe bithe* („Relacja z podróży do krajów ościennych”), następnie zaś przetłumaczono go na język chiński i obie wersje językowe przedstawiono cesarzowi.

W drugim tomie sprawozdania Tulišen wymienia kraje leżące na zachód oraz na północ od Rosji. W poniższej tabeli nazwy przytoczone przez Tulišena zestawiono z pochodzącym z 1821 r. przekładem *Yi yu lu* na język angielski autorstwa George'a T. Stauntona (nazwy angielskie użyte przez Stauntona przetłumaczono na język polski):

18 19 20 21 22

Chiński tekst <i>Yi yu lu</i> ¹⁸	Przekład G.T. Stauntona ¹⁹
<i>Tūliyēsīkē</i> 圖里耶斯科	Turcja
<i>Shifèiyètè</i> 式費耶忒	Szwecja
<i>Bó'èrtuōgǎliyá</i> 博爾托噶里牙	Portugalia
<i>Fùlǎnchūsi</i> 付蘭楚斯	Francja
<i>Yǎ'èrmǎniyá</i> 雅爾馬尼牙	Niemcy (Alemania ²⁰)
<i>Yidǎliyá</i> 宜大里牙	Włochy (Italia ²¹)
<i>Yísībāniyá</i> 宜斯巴尼牙	Hiszpania
<i>Dīyīn</i> 狄音	Dania
<i>Hé'èrsītīyīn</i> 和爾斯提音	Holsztyn
<i>Būlūsīqí</i> 布魯斯奇	Prusy
<i>Bó'ěrsūqí</i> 博爾斯奇	Polska
<i>Biémùsīqí</i> 別穆斯奇	Piemont
<i>Sàisàlínmùsīqí</i> 賽薩林穆斯奇	Saksonia
<i>Ángjiǎ'èrsīqí</i> 昂假爾斯奇	Węgry
<i>Hèlǎnsīqí</i> 賀蘭斯奇	Holandia
<i>Bóbōlínmùsīqí</i> 博玻林穆斯奇	Państwo Papieskie
<i>Sībānsīqí</i> 肆班斯奇	Hiszpania ²²

¹⁸ Tulišen, *Yi yu lu* 異域錄, t. 2, 1715.

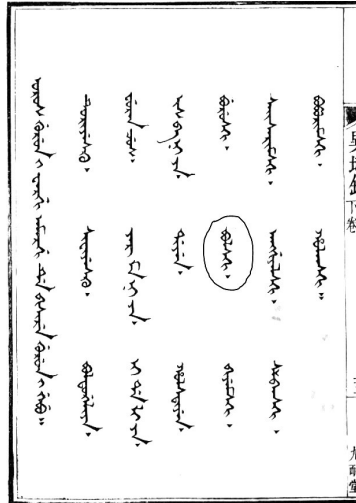
¹⁹ Tulišen, *Narrative of the Chinese Embassy to the Khan of the Tourgouth Tartars, in the Years 1712, 13, 14, & 15*, przeł. George T. Staunton, John Murray, Albemarle Street, London 1821, s. 140–141.

²⁰ Zdaniem autora artykułu w wersji chińskiej została oddana nazwa Alemania.

²¹ Zdaniem autora artykułu w wersji chińskiej została oddana nazwa Italia.

²² Staunton w przypisie do swojego przekładu *Yi yu lu* sugeruje, że Hiszpania mogła zostać umieszczona na powyższej liście dwukrotnie pod różnymi nazwami. Zaznacza jednak wyraźnie, że jest to jedynie przypuszczenie.

O ile w kilku przypadkach można mieć wątpliwości, czy Staunton właściwie zinterpretował chińskie egzonimy, o tyle w przypadku nazwy *Bó'ěrsīqí* 博爾斯奇 wydaje się, że miał rację przypisując ją Polsce. Chiński zapis *Bó'ěrsīqí* 博爾斯奇 jest transkrypcją zapisanej w pierwotnej, mandżurskiej wersji tekstu nazwy zaznaczonej na Ryc. 4 (nazwę tę można przetransliterować na alfabet łaciński jako *bolski*²³). Nazwa ta wydaje się z kolei pochodzić od rosyjskiego przymiotnika *польский* 'polski'.

Ryc. 4. Fragment *Lakcaha jecen-de takūraha babe ejehe bithe*²⁴ z zaznaczoną nazwą Polski

Próbę przypisania poszczególnym krajom nazw przytoczonych przez Tulišena podjął również Wei Yuan 魏源 w swojej kompilacji *Hai guo tu zhi* 海國圖志 („Ilustrowana rozprawa o krajach nadmorskich”). Wei opatrzył nazwę *Bó'ěrsīqí* 博爾斯奇 przypisem „niejasne”, za nazwę Polski uznając *Bóbōlínmùsīqí* 博波林穆斯奇²⁵. Z kolei He Qiutao 何秋濤 w swoich komentarzach do *Yi yu lu* sugeruje, że nazwa *Bó'ěrsīqí* 博爾斯奇 została użyta przez Tulišena w odniesieniu do Belgii²⁶. Wydaje się jednak, że zarówno Wei, jak i He mylili się w swoich przypuszczeniach.

BŌLÁN

Według przypuszczenia wysuniętego przez Zou Zhenhuana, najwcześniejszym źródłem, w którym użyto obowiązującej we współczesnym języku chińskim nazwy Polski, tj. *Bōlán* 波蘭 może być *Wan guo dili quan tu ji* 萬國地理全圖集 („Zbiór map geograficznych wszystkich krajów świata”) – dzieło z 1838 r. autorstwa niemieckiego luterńskiego misjonarza Karla Gützlaffa (wydane pod chińskim nazwiskiem i imieniem Guo Shilie 郭實獵)²⁷. Za źródłosłów nazwy *Bōlán* 波蘭 należy zapewne uznać angielskie *Poland* lub niemieckie *Polen*.

²³ Transliteracja Möllendorffa.

²⁴ Tulišen, *Lakcaha jecen-de takūraha babe ejehe bithe*, t. 2, 1715.

²⁵ Wei Yuan 魏源, *Hai guo tu zhi* 海國圖志, t. 56, 1852.

²⁶ He Qiutao 何秋濤, *Bei jiao hui bian* 北徼彙編, 1865.

²⁷ Zou Zhenhuan 鄒振環, *Wan Qing Bolan wang guo shi shuxie de yanbian xipu* 晚清波蘭亡國史書寫的演變系譜, w: „Nanjing zhengzhi xueyuan xuebao” 4/2016, Nanjing 2016, s. 81–91.

W krótkim fragmencie poświęconym Polsce Gützlaff pisze:

波蘭國，昔日自主治民，因五爵相爭，俄羅斯與奧地利亞、波魯斯兩國分奪其大半，道光十二年，效死亂叛，然交戰十餘合，不足抵禦，自後仍歸俄羅斯統轄。產五穀、蜜及木料，居民大半五爵之奴也。其都城曰挖稍城，居民十五萬丁，其中三萬猶太，國人。好攘奪。

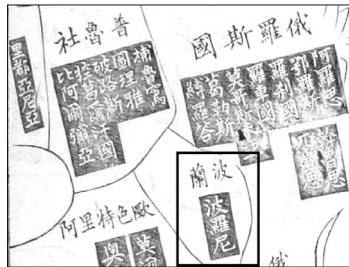
Bōlán guó, xī rì zì zhǔ zhì mín, yīn wǔ jué xiāng zhēng, Èlúosī yǔ Àodìlìyà, Pōlūsī liǎng guó fēn duó qí dà bàn, Dàoguāng shí èr nián, xiào sǐ luàn pàn, rán jiāo zhàn shí yú hé, bù zú dǐ yù, zì hòu réng guī Èlúosī tǒng xiá. Chǎn wǔ gǔ, mì jí mù liào, jū mín dà bàn wǔ jué zhī nú yě. Qí dū chéng yuē Wāshāo chéng, jū mín shí wǔ wàn dīng, qí zhòng sǎn wàn Yóutài guó rén. Hào rǎng duó.

Państwo Polska [Bōlán 波蘭] – dawniej niepodległy naród, [którego] terytorium w wyniku wewnętrznych konfliktów między szlachtą zostało w większości podzielone między Rosję, Austrię i Prusy. W 12. roku panowania cesarza Daoguang²⁸ wybuchło powstanie/rebelia, w wyniku którego doszło do kilkunastu bitew. Opór przeciw najeźdźcy był jednak niewystarczający i od tego czasu [Polska] wróciła we władanie Rosji. Produkuje się tu zboża, miód i drewno. Ludność w większości jest niewolnikami możnych. Stolica nosi nazwę Warszawa [Wāshāo], a jej ludność wynosi 150 000 osób, z czego 30 000 to Żydzi. [Polacy] upodobali sobie konflikty i walkę²⁹.

BŌLUÓNÍ

Kilku kolejnych dziewiętnastowiecznych zapisów nazwy Polski dostarcza przytaczane już dzieło *Hai guo tu zhi* skompilowane przez Wei Yuana. Ostateczna wersja tego składającego się ze 100 tomów utworu została wydana w 1852 r. i była pierwszym tak obszernym źródłem poświęconym geografii i historii świata zebranych przez kompilatora chińskiego.

Na uproszczonej mapie Europy w 3. tomie *Hai guo tu zhi* (Ryc. 5) umieszczono egzonym *Bōluóní* 波羅尼 nawiązujący do stosowanych wcześniej nazw pochodzenia łacińskiego. Zgodnie z legendą mapy, czarne tło, na którym zapisano tę nazwę wskazuje na to, iż jest to nazwa dawna, w przeciwieństwie do pozbawionej takiegoż tła nazwy *Bōlán* 波蘭.

Ryc. 5. Fragment jednej z map wchodzących w skład *Hai guo tu zhi*³⁰ z zaznaczoną nazwą Polski

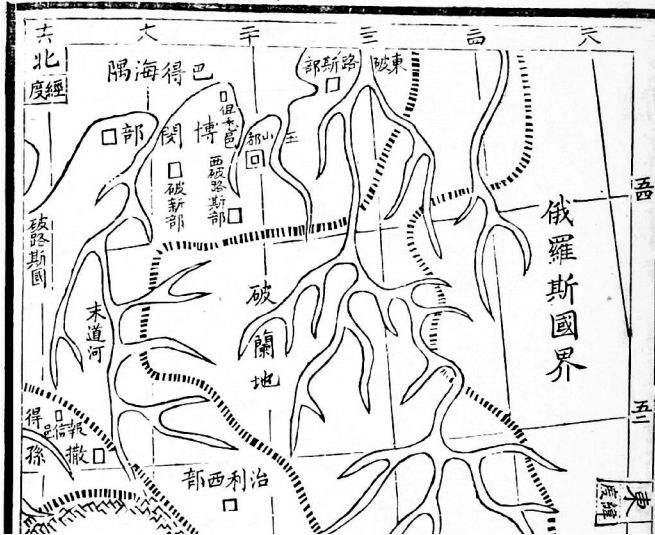
²⁸ Tj. w 1832 r.; Karl Gützlaff, *Wan guo dili quan tu ji* 萬國地理全圖集, w: Wang Xiqi 王錫祺 (red.), *Xiao fang hu zhai yu di cong chao* 小方壺齋輿地叢鈔, t. 12, Shanghai zhu yi tang, Shanghai 1847.

²⁹ Karl Gützlaff, *Wan guo dili quan tu ji* 萬國地理全圖集, w: Wang Xiqi 王錫祺 (red.), *Xiao fang hu zhai yu di cong chao* 小方壺齋輿地叢鈔, t. 12, Shanghai zhu yi tang, Shanghai 1847.

³⁰ Wei Yuan 魏源, op. cit., t. 3.

PÒLÁN, PŌLÁN

Na mapie Germanii, Prus i Austrii zawartej w 3. tomie *Hai guo tu zhi* umieszczono z kolei nazwę *Pòlán* 破蘭. Na mapie figuruje zapis *Pòlán dì* 破蘭地 ‘ziemie Polski’ lub ‘ziemie polskie’ (Ryc. 6).

Ryc. 6. Fragment mapy Germanii, Prus i Austrii wchodzącej w skład *Hai guo tu zhi*³¹

Wspomnianej nazwy *Pòlán* 破蘭 używa również autor wydanej w 1847 r. publikacji *Wai guo shi lue* 外國史略 („Zarys historii krajów obcych”) przypisywanej zwykle Amerykaninowi Martinowi C. Morrisonowi (tworzący w Chinach pod nazwiskiem i imieniem Ma Lisheng 馬理生). W *Wai guo shi lue* Polskę opisano następująco:

破蘭國，廣袤萬三千里，居民千五萬，惟五爵家有十萬丁，餘百姓皆奴，與峨族無異。惟自昔五爵多據地，明洪武年，王室廢，所有新王，必聽五爵推立。乾隆嘉慶年間，峨國屢合衰國之兵以分其地，削其權，遂不立君，聽命於峨國焉。其國廣袤二千二百六十七里，居民四百四十二萬，五谷豐登，其農夫皆奴。

Pòlán guó, guǎng mào wàn sān qiān lǐ, jū mǐn qiān wǔ wàn, wéi wǔ jué jiā yǒu shí wàn dīng, yú bǎi xìng jiē nú, yǔ É zú wú yì. Wéi zì xī wǔ jué duō jù dì, Míng Hóngwǔ nián, wáng shì fèi, suǒ yǒu xīn wáng, bì tīng wǔ jué tuī lì. Qiánlóng Jiāqìng niánjiān, Éguó lǚ hé shuāi guó zhī bīng yǐ fēn qí dì, xuē qí quán, suì bù lì jūn, tīng mìng yú Éguó yān. Qí guó guǎng mào èr qiān èr bǎi liù shí qī lǐ, jū mǐn sì bǎi sì shí èr wàn, wǔ gǔ fēng dēng, qí nóng fū jiē nú.

Państwo Polska [Pòlán 破蘭] – kraj [niegdyś] zajmujący obszar 13 000 mil kwadratowych³², liczący 15 mln mieszkańców. Same rody szlacheckie to około 100 000 osób. Pozostała ludność jest niczym niewolnicy, nie inaczej niż w Rosji. Na skutek przejścia

³¹ Ibidem.

³² Przeprowadzone wyliczenia wskazują na to, że w *Wai guo shi lue* miarę powierzchni podawano najprawdopodobniej w milach rosyjskich (1 mila rosyjska = 7467,6 m).

dużej ilości ziemi przez szlachtę/możnych w latach panowania cesarza Hongwu³³, dwór królewski został obalony, a wszyscy kolejni królowie musieli być obierani przez szlachtę. W czasach panowania cesarzy Qianlonga i Jiaqinga³⁴, Rosja kilkakrotnie walczyła z wojskami słabnącego państwa, aby podzielić jego ziemię, ograniczyć jego prawa, nie [dopuścić do] osadzenia na tronie [nowego] króla i [zmusić Polskę do] posłuszeństwa wobec Rosji. Państwo to zajmuje [obecnie] obszar 2 267 mil kwadratowych i liczy 4,42 mln mieszkańców. [Kraj] obfity w zboża, rolnicy są niczym niewolnicy³⁵.

Krajem opisanym w końcowym fragmencie przytoczonego powyżej tekstu jest z pewnością Królestwo Polskie. Liczba 4,42 mln mieszkańców wskazuje na to, że wykorzystane w tekście dane pochodzą z ok. 1840 roku³⁶.

W innych fragmentach *Wai guo shi lüe* można zaobserwować użycie jeszcze innego zapisu nazwy Polski: Pōlán 波蘭. Zapis ten zastosowany został w rozdziale poświęconym Prusom m.in. w następujących fragmentach, być może przez analogię do wykorzystującego ten sam pierwszy znak zapisu nazwy Prus – Pōlūsī 波路斯:

波路斯國，漢人謂之單鷹，亦以其船之旗名之。唐朝年間，在波蘭、日耳曼交界，屢爭鬥，始立君自衛，所駐地曰班丁布，歷三百年陸續廣地，後衰。

Pōlūsī guó, Hàn rén wèi zhī dān yīng, yì yǐ qí chuán zhī qí míng zhī. Táng cháo nián jiān, zài Pōlán, Rì'ěrmàn jiāojiè, lǚ zhēng dòu, shǐ lì jūn zì wèi, suǒ zhù dì yuē Bāndīngbù, lì sān bǎi nián lù xù guǎng dì, hòu shuāi.

Państwo Prusy [Pōlūsī 波路斯], przez Chińczyków zwane „pojedynczym orlem” w nawiązaniu do bandery używanej przez pruskie okręty. W okresie dynastii Tang³⁷ na pograniczu Polski [Pōlán 波蘭] i Germanii [Rì'ěrmàn] dochodziło do licznych konfliktów. W celu zapewnienia bezpieczeństwa ustanowiono władcę z siedzibą w Brandenburgii [Bāndīngbù]. Przez kolejne 300 lat [kraj] stopniowo powiększał swoje terytorium, później zaś jego pozycja osłabła³⁸.

二曰波新部，前屬波蘭之地，廣袤方圓五百三十六裏，居民百二十五萬九千口，邑壹百四十五座。

Èr yuē Pōxīn bù, qián shǔ Pōlán zhī dì, guǎng mào fāng yuán wǔ bǎi sān shí liù lí, jū mǐn bǎi èr shí wǔ wàn jiǔ qiān kǒu, yì yī bǎi sì shí wǔ zuò.

Druga [z pruskich prowincji] to prowincja poznańska [Pōxīn bù 波新部], niegdyś wchodząca w skład terytorium Polski [Pōlán 波蘭]. Powierzchnię 536 mil kwadratowych zamieszkuje 1 259 000 osób. W skład prowincji wchodzi 145 miejscowości³⁹.

³³ Tj. w latach 1368–1398.

³⁴ Tj. w latach 1735–1820.

³⁵ Martin C. Morrison, *Wai guo shi lüe* 外國史略, w: Wang Xiqi 王錫祺 (red.), *Xiao fang hu zhai yu di cong chao* 小方壺齋輿地叢鈔, t. 12, Shanghai zhu yi tang, Shanghai 1847.

³⁶ *Encyklopedyja powszechna*, t. 24, S. Orgelbrand, Warszawa 1867, s. 55.

³⁷ Tj. w latach 618–907.

³⁸ Martin C. Morrison, op. cit.

³⁹ Ibidem.

MÁDĪ'Ā

Nieco bardziej zagadkową nazwę Polski przytoczono w 46. tomie *Hai guo tu zhi*. Nie jest ewidentne, czy fragment ten jest cytatem z wcześniejszego źródła, czy też jego autorem jest sam autor kompilacji – Wei Yuan. Krótki opis Polski zawarty w tym tomie rozpoczyna się następującymi słowami:

波蘭國，即古時之麻底阿，其人則斯可臘奩種類也。語音龐雜，風俗強悍，當意大里盛時征討各國，惟波蘭未失寸土。

Bōlán guó, jí gǔ shí zhī Mádī'ā, qí rén zé Sīkēlāhuàn zhǒng lèi yě. Yǔ yīn páng zá, fēng sú qiáng hàn, dāng Yìdǎlǐ shèng shí zhēng tāo gè guó, wéi Bōlán wèi shī cùn tǔ.

Państwo Polska [Bōlán 波蘭], w dawnych czasach nazywane Mádī'ā [麻底阿]. Tutejsza ludność zaliczana jest do grupy Słowian [Sīkēlāhuàn]. Brzmienie języka chaotyczne i skomplikowane. Naród tradycyjnie silny i wojowniczy. Gdy Włochy [Yìdǎlǐ]⁴⁰ w okresie swojego rozkwitu podbijały kolejne państwa, jedynie Polska nie utraciła nawet cala swojej ziemi⁴¹.

Choć pierwszą hipotezą nasuwającą się na myśl po przeczytaniu powyższego fragmentu może być utożsamienie, czy też pomylenie przez autora Polski z Węgry i nazwą *Magyar*, wydaje się to jednak przypuszczeniem błędnym. Prawdopodobne wyjaśnienie użycia tajemniczej nazwy *Mádī'ā* 麻底阿 odnaleźć można w dalszej części rozdziału poświęconego Polsce, konkretnie zaś w fragmencie dotyczącym unii polsko-litewskiej:

里都阿那者《職方外紀》作里都亞尼，正在洲中海東岸，以與波蘭合國故其海亦或名為麻底阿海云。

Lǐdū'ānà zhě Zhí fāng wài jì zuò Lǐdūyàní, zhèng zài zhōu zhōng hǎi dōng àn, yǐ yǔ Bōlán hé guó gù qí hǎi yì huò míng wéi Mádī'ā hǎi yún.

Litwa [Lǐdū'ānà] jest w Zhi fang wai ji nazywana Lǐdūyàní. Leży na wschodnim wybrzeżu morza śródkontynentalnego⁴². Z powodu unii z Polską morze to nazywa się również Morzem Mádī'ā [麻底阿]⁴³.

Wydaje się zatem, że *Mádī'ā* 麻底阿 może być w istotnym stopniu zniekształconą nazwą Morza Bałtyckiego i pochodzić od nazwy stosowanej w którymś z europejskich języków, prawdopodobnie zaczynającej się od członu *balti-*. Hipotezę tę umacnia jedna z alternatywnych nazw Morza Bałtyckiego przytoczonych przez Chena Shiqi 陳士芑 w *Hai guo yu di shi ming* 海國輿地釋名 („Wyjaśnienie nazw geograficznych w krajach nadmorskich”). Wśród osiemnastu (!) chińskojęzycznych nazw Bałtyku Chen wymienia nazwę *Má'ěrdǐ hǎi* 麻爾底海, wykazującej podobieństwo do omawianej nazwy użytej w *Hai guo tu zhi*⁴⁴.

⁴⁰ Chodzi zapewne o Imperium Rzymskie.

⁴¹ Wei Yuan 魏源, op. cit., t. 46.

⁴² Tj. Morze Bałtyckie.

⁴³ Wei Yuan 魏源, op. cit., t. 46.

⁴⁴ Chen Shiqi 陳士芑, *Hai guo yu di shi ming* 海國輿地釋名, 1902.

RĚLÙRĚYĚ

Ostatnia spośród zidentyfikowanych w ramach badań nazwa, jakiej użyto w odniesieniu do Polski pochodzi z dzieła *Ying huan zhi lue* 瀛寰志略 („Krótka rozprawa o świecie”) z 1849 r., autorstwa Xu Jiyu 徐继畲. Ten zbiór wiedzy geograficznej stanowił jedno z istotnych źródeł, na których opierał się Wei Yuan kompilując *Hai guo tu zhi*. Polska nazywana jest w *Ying huan zhi lue* omówionym już egzonym *Bōlán* 波蘭, jednakże sam początek wpisu poświęconego Polsce zawiera zaskakującą nazwę alternatywną:

波蘭部，一作破蘭，又作波羅尼亞，又作惹鹿惹也。

Bōlán bù, yī zuò Pòlán, yòu zuò Bōluóniyà, yòu zuò Rělùrěyě.

Część [Rosji zwana] Polska [Bōlán 波蘭], nazywana również Pòlán [破蘭], Bōluóniyà [波羅尼亞] lub Rělùrěyě [惹鹿惹也]⁴⁵.

Nadanie Polsce tajemniczej nazwy *Rělùrěyě* 惹鹿惹也 można jednak wytłumaczyć dość prosto: pomyłką. Nie sposób dociec z pewnością, kto i kiedy jako pierwszy dopuścił się owej pomyłki, lecz wydaje się jasne, z jakim innym regionem geograficznym Polskę pomyłono. Informacji na ten temat dostarcza fragment rozdziału *Hai guo wen jian lu* 海國聞見錄 („Informacje z krajów nadmorskich”) – dzieła nieco starszego, pochodzącego z 1793 r., autorstwa Chen Lunjionga 陳倫炯. Wymienione w poniższym fragmencie nazwy geograficzne oznaczono numerami na Ryc. 7 – mapie pochodzącej z późniejszego (1823) wydania *Hai guo wen jian lu*.

Ryc. 7. Mapa Europy z *Hai guo wen jian lu*⁴⁶

1. *Rělùrěyě* (惹鹿惹也),
2. *Sǐ hǎi* (死海) – Morze Czarne,
3. *Éluósī* (俄羅斯) – Rosja,
4. *Dōng Duō'ěrqi* (東多爾其) – Turcja Wschodnia,
5. *Xī Duō'ěrqi* (西多爾其) – Turcja Zachodnia.

⁴⁵ Xu Jiyu 徐继畲, *Ying huan zhi lue* 瀛寰志略, 1849.

⁴⁶ Chen Lunjiong 陳倫炯, *Hai guo wen jian lu* 海國聞見錄, 1823.

惹鹿惹也一國家，亦不通海，東傍裏海，西傍死海，北聯俄羅斯，南接東西多爾其。

Rělrùrěyě yī guó jiā, yì bù tōng hǎi, dōng bàng lǐ hǎi, xī bàng sǐ hǎi, běi lián Éluósī, nán jiē dōng xī Duō'ěrqi.

Państwo Rělrùrěyě [惹鹿惹也] również nie ma dostępu do oceanu. Na wschodzie przylega do Morza Kaspijskiego, na zachodzie do Morza Czarnego⁴⁷. Od północy graniczy z Rosją [Éluósī], od południa ze Turcją [Duō'ěrqi] Wschodnią i Zachodnią⁴⁸.

Powyższy opis oraz mapa przedstawiona na Ryc. 6, w połączeniu z wiedzą na temat brzmienia egzominów stosowanych w wielu językach europejskich, wydają się wystarczającą podstawą do stwierdzenia, że w *Ying huan zhi lue* niesłusznie przypisano Polsce nazwę oznaczającą Gruzję.

PODSUMOWANIE

Wiele nazw miejscowych używanych w języku chińskim w odniesieniu do zagranicznych nazw miejscowych przeszło wiele przemian przed osiągnięciem współcześnie używanej formy. Chińskojęzyczne egzominy powstawały zazwyczaj pod wpływem zagranicznych misjonarzy i dyplomatów, którzy dzielili się z chińskimi elitami wiedzą na temat Zachodu. Przytoczone w niniejszym artykule nazwy odnoszące się do Polski pochodzą z języka włoskiego, angielskiego czy też niemieckiego właśnie z powodu obecności użytkowników tych języków w Chinach.

Przeprowadzone na potrzeby niniejszego artykułu badania zaowocowały odnalezieniem w chińskojęzycznych źródłach następujących egzominów stosowanych (niekiedy na skutek błędów) w odniesieniu do Polski:

1. Bólièní (孛烈兒),
2. Bōluóniyà (波羅泥亞),
3. Bōluóniyà (波羅尼亞),
4. Bōluóniyà (啞囉呢啞),
5. Bōluóniyà (波洛尼亞),
6. Bó'ěrsīqí (博爾斯奇),
7. Bōlán (波蘭),
8. Bōluóni (波羅尼),
9. Pòlán (破蘭),
10. Pōlán (陂蘭),
11. Mādī'ā (麻底阿),
12. Rělrùrěyě (惹鹿惹也).

Wartym zauważenia jest z pewnością fakt, że tylko jedna z przytoczonych nazw (Bó'ěrsīqí) nawiązuje brzmieniowo do polskiego endonimu, choć jest to raczej wynik zbieżności wyrazu rosyjskiego z polskim, nie zaś bezpośrednie zapożyczenie fonetyczne z polszczyzny.

⁴⁷ W tekście chińskim użyto nazwy *Sǐ hǎi* 死海, czyli dosłownie 'martwe morze'. W *Hai guo wen jian lu* nazwa ta jest stosowana w odniesieniu do Morza Czarnego, zamiennie z nazwą *Hēi hǎi* 黑海 (dosłownie: 'czarne morze').

⁴⁸ Chen Lunjong 陳倫炯, *Hai guo wen jian lu* 海國聞見錄, t. 1, 1793.

W ramach badań prowadzonych na potrzeby niniejszego artykułu dostrzeżono szerokie pole do badań onomastycznych również w zakresie innych chińskojęzycznych egzoni-mów odnoszących się do Polski – nazw regionów, miejscowości, rzek itd. Zauważono, że przeprowadzenie badań w tym kierunku może z kolei otworzyć pole do rozważań i badań nad percepcją dźwięków języka polskiego przez rodzimych użytkowników języka chińskiego – sposoby transkrybowania polskich nazw na pismo chińskie z pewnością dostarczą w tym zakresie wiele interesującego materiału do analizy.

BIBLIOGRAFIA

- Aleni Giulio, *Zhi fang wai ji* 職方外紀 („Zapiski o krajach obcych”), t. 2, 1623.
- Chen Lunjiong 陳倫炯, *Hai guo wen jian lu* 海國聞見錄 („Informacje z krajów nadmorskich”), t. 1, 1793.
- Chen Lunjiong 陳倫炯, *Hai guo wen jian lu* 海國聞見錄 („Informacje z krajów nadmorskich”), 1823.
- Chen Shiqi 陳士芑, *Hai guo yu di shi ming* 海國輿地釋名 („Wyjaśnienie nazw geograficznych w krajach nadmorskich”), 1902.
- Encyklopedia powszechna*, t. 24, S. Orgelbrand, Warszawa 1867.
- Gützlaff Karl, *Wan guo dili quan tu ji* 萬國地理全圖集 („Zbiór map geograficznych wszystkich krajów”), w: Wang Xiqi 王錫祺 (red.), *Xiao fang hu zhai yu di cong chao* 小方壺齋輿地叢鈔, t. 12, Shanghai zhu yi tang, Shanghai 1847.
- He Qiutao 何秋濤, *Bei jiao hui bian* 北徼彙編 („Zbiór tekstów z północnej granicy”), 1865.
- Li Mingche 李明徹, *Diqiu zheng mian quan tu* 地球正面全圖 („Kompletna mapa przedniej strony kuli ziemskiej”).
- Lü Simian, *Zhongguo tong shi* 中國通史 („Ogólna historia Chin”), Dangdai shijie chubanshe, Beijing 2009.
- Malec Maria, *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Marques José Martinho, *Xin shi dili bei kao* 新釋地理備考 („Nowe objaśnienia geograficzne”), t. 6, 1847.
- Morrison Martin C., *Wai guo shi lue* 外國史略 („Zarys historii krajów obcych”), w: Wang Xiqi 王錫祺 (red.), *Xiao fang hu zhai yu di cong chao* 小方壺齋輿地叢鈔, t. 12, Shanghai zhu yi tang, Shanghai 1847.
- Ricci, Matteo, *Kunyu wan guo quan tu* 坤輿萬國全圖 („Mapa wszelkich krajów świata”), 1602.
- Tulišen, *Lakcaha jecen-de takūraha babe ejehe bithe*, t. 2, 1715.
- Tulišen, *Narrative of the Chinese Embassy to the Khan of the Tourgouth Tartars, in the years 1712, 13, 14, & 15*, przeł. George T. Staunton, John Murray, Albemarle Street, London 1821.
- Tulišen, *Yi yu lu* 異域錄 („Sprawozdanie z obcych krajów”), t. 2, 1715.
- Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata*, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2013.
- Wei Yuan 魏源, *Hai guo tu zhi* 海國圖志 („Ilustrowana rozprawa o krajach nadmorskich”), 1852.
- Xu Jiyou 徐繼畬, *Ying huan zhi lue* 瀛寰志略 („Krótka rozprawa o świecie”), 1849.
- Yuan shi* 元史 („Historia dynastii Yuan”), *Liechuan di ba* 列傳第八 („8. rozdział biograficzny”), 1370.
- Zhang Kaizhi 張豈之, *Yuan Ming Qing shi* 元明清史 („Historia dynastii Yuan, Ming i Qing”), Wu nan tushu chubanshe gufen youxian gongsi, Taipei 2002.
- Zierhoffer Karol, Zierhofferowa Zofia, *Współczesne polskie nazwy z obszaru Europy i ich kontekst kulturowy*, w: Robert Mrózek (red.), *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004, s. 141–156.
- Zou Zhenhuan 鄒振環, *Wan Qing Bolan wang guo shi shuxie de yanbian xipu* 晚清波蘭亡國史書寫的演變系譜 („Sposoby opisywania upadku Polski w późnym okresie Qing”), w: „Nanjing zhengzhi xueyuan xuebao” 4/2016, Nanjing 2016, s. 81–91.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE MAP

- Ryc. 1: Library of Congress, <https://www.loc.gov/resource/g3200.ex000006Za> [13.02.2019]
- Ryc. 2: Library of Congress, <https://www.loc.gov/resource/g3200.ex000006Za> [13.02.2019]
- Ryc. 3: National Library of Australia, <http://nla.gov.au/nla.obj-230560032/> [13.02.2019]
- Ryc. 4: Gallica, Bibliothèque nationale de France, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b9002744h> [13.02.2019]
- Ryc. 5: National Digital Library of China, <http://mylib.nlc.cn/web/guest/search/shuzifangzhi/medaDataObjectDisplay?metaData.id=811194&metaData.IId=815675&IdLib=40283415347ed8bd0134833ed5d60004> [13.02.2019]
- Ryc. 6: National Digital Library of China, <http://mylib.nlc.cn/web/guest/search/shuzifangzhi/medaDataObjectDisplay?metaData.id=811194&metaData.IId=815675&IdLib=40283415347ed8bd0134833ed5d60004> [13.02.2019]
- Ryc. 7: National Digital Library of China, <http://mylib.nlc.cn/web/guest/search/shuzifangzhi/medaDataObjectDisplay?metaData.id=811047&metaData.IId=815528&IdLib=40283415347ed8bd0134833ed5d60004> [13.02.2019]